O‘qish savodxonligi

3

II qism

novda

www.idum.uz saytidan yuklab olindi

U. B. Aydarova, N. K. Azizova, M. E. Toirova

O‘qish savodxonligi

3-sinf

II qism

Umumiy o‘rta ta’lim maktablari uchun darslik

Ta’limni rivojlantirish markazi huzuridagi ilmiy-metodik kengash tomonidan tavsiya etilgan.

novda edutainment

Toshkent – 2023

TASDIQLANGAN
PLAGIATGA QARSHI
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
TOSHKENT VILOYATI
RISHTON TUMANI
MAKTABGACHA VA MAKTAB
TA’LIMI BO‘LIMI
33-UMUMIY
O‘RTA TA’LIM
MAKTABI
№ 28
9. 11 2023

www.idum.uz saytidan yuklab olindi

UO'K: 808.545(075.3)
BBK 74.202.5ya72
T-61

Aydarova U. B., Azizova N. K, Toirova M. E.
O'qish savodxonligi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 3-sinfi uchun darslik. II qism. / U. Aydarova, N. Azizova, M. Toirova. – Toshkent: "Novda Edutainment", 2023. – 80 b.

Taqrizchilar:

Sh. Y. Muslimova – Toshkent shahar 328-umumiy o'rta ta'lim maktabining oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;
M. M. Umarova – Toshkent shahar 222-umumiy o'rta ta'lim maktabining birinchi toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Shartli belgilar:

Savollarga javob bering

Guruh bo'lib ishlang

Diqqat bilan o'qing

Bu qiziq

Tinglang

Topshiriqni bajaring

Uyga vazifa

Izohli lug'at

ISBN 978-9943-9704-5-8

© U. B. Aydarova, N. K. Azizova, M. E. Toirova
© "Novda Edutainment", 2023

Aziz o‘quvchi!

Hayotimizni badiiy adabiyotsiz tasavvur qilish qiyin. Badiiy asarlar inson qalbiga ezgulik urug‘larini sochadi, unda yaxshilik va yomonlik, odob va odobsizlik, ezgulik va yovuzlik haqida ilk tushunchalarni shakllantiradi. Ertak, hikoya, topishmoq, she’r, maqol, tez aytishlar hayotimizning bir bo‘lagidir. Ular bizning dunyoqarashimizni kengaytiradi, nutqimizni rivojlantiradi.

Mazkur kitobdan o‘zbek va jahon xalq ertaklari, she’rlar, tez aytish-u topishmoqlar, maqollar, qiziqarli boshqotirmalar o‘rin olgan.

Qadrli o‘quvchi! Mehr-oqibat, do‘stlik, sadoqat singari go‘zal insoniy fazilatlarga chorlovchi ushbu kitob sizlarga manzur bo‘ladi, degan umiddamiz.

Sizga omad tilaymiz!

I bo‘lim.

Ish quroling soz bo‘lsa,
mashaqqating oz bo‘lur

Nuqtalar o‘rniga tushirib qoldirilgan so‘zni qo‘yib, she’rni o‘qing.

Ko‘chamizda o‘zing bor ... , ... ,
Uchta chaqmoq ko‘zing bor ... , ...

Bolalar yozuvchisi Nasiba Erxonova 1981-yilda Samarqand viloyati Payariq tumanida ziyoli oilasida tug‘ilgan. Uning bolalar uchun yozgan hikoya, ertak va she’rlari respublika gazeta va jurnallarida e’lon qilingan. Muallifning “Matematika qasriga sayohat”, “Ibrat yog‘dusi” kitoblari chop etilgan.

Arazchi svetofor

Nasiba Erxonova

Katta bir shahardagi chorrahada uchta svetofor piyodalar va mashinalarning harakatini tartibga solib turarkan. Ular juda ko‘p yillar ko‘zlarini ochaverib-yumaverib, charchab ketishibdi. Aksiga olib, chorrahadagi mashinalar kimo‘zarga tez yurib, hatto svetofor ustunlarini urib ketaveribdi. Jahli chiqqan piyodalar esa svetoforning buyruqlarini pisand qilmay, qizil chiroqda ham o‘tib ketaveribdilar.

Bir kuni uch og‘ayni o‘zaro gaplashib, bunday nohaqliklardan charchab ketganlarini aytib, dam olishga qaror qilibdilar.

Ertalab odamlar ishga borayotganda svetoforning ko‘zlari o‘chib-yonishini kutibdilar, mashinalar bir to‘xtab o‘ta boshlabdi. Lekin svetoforning chiroqlari

almashib yonmabdi. Shunda chorrahada tartibsizlik boshlanibdi. Mashinalar va odamlar bir-birlarini kutmay, bir-birlariga yo'l bermay harakatlanishibdi. Natijada tirbandlik paydo bo'libdi. Hattoki jahli tez haydovchilar sekinroq yurayotgan mashinalarga borib urilibdi. Atrofiga qaramasdan o'tayotgan piyodalarni esa turtib ketishibdi. Shunda odamlar bunday noqulaylikdan qutulish yo'llarini izlabdilar. Falokatlarning oldini olish uchun muhandislarni yordamga chaqiribdilar. Texnik ustalar bor mahoratini ishga solib, svetoforlarni sozlabdilar.

Yo'lda piyoda va mashinalar yana tartib bilan, bir-birlariga yo'l bergan holda harakatlana boshlabdi. Shunda hamma svetoforlarga rahmat aytibdi. Ularning yo'lning bir chekkasida, indamasdan odamlarga uzzukun yordami tegayotganini barcha his qilibdi.

1. Uchta svetofor nimadan charchagan edi?
2. Nima uchun svetoforlar arazladi?
3. Haydovchi va piyodalarning chorrahadagi harakatlarini qanday baholaysiz?
4. Siz nima deb o'ylaysiz, svetofor arazlab to'g'ri ish qildimi?
5. Shu svetoforlar turgan chorrahada siz bo'lib qolsangiz, qanday harakatlanar edingiz?

Matnni qismlarga bo'ling. Har bir qismi uchun alohida sarlavha qo'ying.

Hikoya matnidan **nohaqlik, noqulaylik, uzzukun** so'zlari ishtirok etgan gaplarni topib o'qing. Bu so'zlarni ma'nodoshlari bilan o'zgartirib, gaplarni qayta o'qing.

Topishmoqlarning javobini toping.

Yo'lni kesib o'tishda
Yordam berar yo'l-yo'l chiziq.

Ustma-ust uchta chiroq,
Ko‘zlariga sergak boq.
Harakatni kuzatar,
Xatolarni tuzatar.

Turli rang-u shaklda,
Turadi yo‘l chetida.
Tartib-qoida mujassam,
Sodiq do‘stdir har joyda.

Buyuk Britaniyaning London shahrida “Svetofor-daraxt” bor. Bu ajoyib daraxt o‘z shoxlaridan 75 ta svetoforga joy bergan. Har bir svetofor mutlaqo bexato ishlaydi, ularning chiroqlari navbati bilan yonib o‘chadi. “Svetofor-daraxt” shaharning gavjum chorrahalaridan birida joylashgan bo‘lib, haydovchi-yu yo‘lovchilarni yo‘l harakati qoidalariga amal qilishga chorlab turadi.

Hikoyani o‘qib, mazmunini so‘zlab bering. Hikoya asosida rasm chizing.

Harflarni o‘z o‘rniga qo‘ysangiz, kasb turlaridan birini topasiz.

U M A N H I S D

Chin do‘st

Nasiba Erxonova

Qadim zamonda emas, biz yashab turgan kunlarning birida o‘zimizning mamlakatda ishlab chiqarilgan mashinalar har tomondan yo‘lga tushishibdi. Yurtning turli chetlaridan manzil tomon oshiqayotgan mashinalari taqdir taqozosi bilan bir yo‘lda uchrashib, oldinma-ketin ketaverishibdi. Bir payt mashinalar dam olish uchun bir daraxt tagida to‘xtashibdi. Shunda uch ulov bahs boylashib qolibdi:

– Men ikkovingdan ham kuchliman, – debdi qolganlariga nisbatan kattaroq ulov. – Tog‘da, qorda, shaharda – hamma joyda qiynalmasdan yuraman. Qaddim baland, hurmatim, obro‘-e’tiborim ham hammangiznikidan yuqori, – deya kerilibdi.

Buni zimdan kuzatgan bejirim uzungina ulov ko‘zlarini suzib:

– Hammadan chiroyli ekanimni bilib turibsizlar-u, tan olgingiz kelmaydi-da. Aslida hamma mashinalarning menga havasi keladi, – debdi.

Oliftagarchilik qilgan ulovning oxirgi gaplarini safdoshlari eshitmabdi ham.

Uchinchi ulov esa indamabdi. “Kimning qanaqaligini vaqt ko‘rsatadi”, – deya jimgina yo‘lga tushibdi.

Uchala mashina yana yo‘l yuribdi, yo‘l yursa ham mo‘l yuribdi. Bu orada mag‘rur katta ulovning yoqilg‘isi kamayib qolibdi. Bundan g‘azablangan ulov to‘xtab-to‘xtab yura boshlabdi. Bejirim uzungina ulov esa ajab bo‘libdi degandek, labini burgancha o‘tib ketibdi. Uchinchi ulovning esa ko‘z oldiga o‘zidan oldin ishlab chiqarilgan ulovlar kelibdi. Ular doimo hammaga yaxshilik qilish kerak, deya uqtirisharkan. Shunda u o‘zining zaxirasidagi yoqilg‘isini Katta ulovga quyibdi. U bo‘lsa barcha aytgan gaplaridan pushaymonligini yashirmabdi.

Ular yana yo‘lga tushibdilar. Tez-tez oynalarini

yuvishni, tozalikni yaxshi ko‘radigan bejirim ulovning suvi tugab qolibdi. Biroq g‘ashi kelsa-da, mashinalardan yordam so‘rashdan ko‘ra kir yuzi bilan ketaverishni afzal bilibdi. Uchinchi ulov dilni og‘rituvchi gaplarini unutib, unga suv beribdi. Bundan xursand bo‘lgan ulov tezda yuzlarini yuvib, yana chiroyini ko‘z-ko‘z qilibdi. Shunda Katta ulov qattiq signal chalibdi hamda uchinchi mashinani oldiga chiqib shunday debdi:

– Do‘stim, bizni kechir, aslida ichimizda eng kuchli, kamtar va mehriboni sensan.

Ikkinchi mashina ham boshini egib:

– Dilingni og‘ritgan bo‘lsak kechir, – debdi g‘ururini bir chetga surib.

Kamtar, mehribon mashina maqtovdan havolanmay, yo‘lida davom etibdi.

Berilgan iboralarni partadoshingiz bilan muhokama qiling. Ular ishtirokida bittadan gap tuzing.

manzil tomon oshiqayotgan

taqdir taqozosi bilan

ko‘zlarini suzib qo‘ydi

tan olgingiz kelmaydi

labini burgancha o‘tib ketibdi

Maqollar orasidan hikoya mazmuniga mosini toping.

Yaxshiga aytsang, bilar,
Yomonga aytsang, kular.

Kamtarga kamol,
manmanga zavol.

Yaxshi – el g‘amida,
Yomon – o‘z g‘amida.

She’riy topishmoqlarning javobini toping.

O‘zi kattakon bino,
Ishlangan xo‘b mustahkam.
Quruqda yurmas aslo,
Uchmaydi osmonda ham.
Faqat suvda suzadi,
Daryolarda kezadi.
Qani, do‘stlar, bu nima?
O‘zbekcha nomi ...

O‘zing yursang, yuradi,
To‘xtasang, jim turadi.
Minsang, uchib ketadi,
Uzoqlarga eltadi.
G‘ildiragi ketma-ket
Bu – uchqur ...

Yurar ko‘pincha sekin,
Payt kelsa, ekar ekin.
Suv ichar keragida,
O‘t yonar yuragida.
Ho‘kiz emas, yer haydar,
Ko‘rganlar rahmat aytar.
Uning ishi juda zo‘r,
Nomi bo‘lsa ...

Paxtazorga kema kelar,
Bilasizmi, nima qilar?
Ustida bor katta qorni,
Yaxshi ko‘rar paxtazorni.
Paxtalarni ho‘plab o‘tar,
Qorni to‘ygan paytda to‘kar.
Haydovchiga bor xonasi,
Nomi ... .

Odamlar qadimdan ot qo’shmasdan o‘zi. yuradigan arava yasashni orzu qilishgan. Buning uchun ular nimalar o’ylab topishmadi deysiz. So’ngra «avtomobil» (yunoncha so‘z bo’lib, o’zbekchada «o‘zi yuruvchi» ma’nosini anglatadi) deb ataluvchi g’aroyib qurilmani ixtiro qilishdi.

1. Nima deb o‘ylaysiz hikoya orqali muallif qanday g‘oyani ilgari surgan?
2. Hikoya qahramonlariga qanday ta’rif berish mumkin?
3. Aytingchi, siz hikoya qahramonlariga aylanib qolsangiz qaysi ishni takrorlashni xohlar edingiz? Nima uchun?
4. Hikoyani avval o‘qigan qanday ertakka o‘xshatish mumkin?
5. Uch ulovni chin do‘st deb atasa bo‘ladimi?

Hikoyani o‘qib, mazmunini so‘zlab bering. Ota-onangiz yordamida O‘zbekistonda ishlab chiqarilgan avtomobillar haqida ma’lumot to‘plang.

TA'LIMI BO'LIMI
33-UMUMIY
O'RTA TA'LIM
MAKTABI
№ 28
-9- 11 2023 y.

So‘zlarni o‘qing. Har bir ustundagi so‘zlardan foydalanib, so‘z birikmasi tuzing va ma’nosini tushuntiring.

Ko‘mak	Tez
Yordam	Chaqqon

Tez yordam – yordamga shay

Zuhra Ro‘ziyeva

Oqshom. Boburjonga oyisi yangi ertak aytib berarkan, uning qo‘ng‘iroq sochlarini silab-silab qo‘yardi. Xonada oyisining mayin ovozi eshitilar, ertaklarning qiziqligidan hatto tunchiroq ham uni berilib tinglayotganga o‘xshardi. Shu payt to‘satdan allaqanday mashinaning baland signali eshitildi-yu, hammani cho‘chitib yubordi.

– Oyijon, bu nimaning ovozi?

– Hozir, oppog‘im... – oyisi o‘rnidan turib, derazadan qaradi-yu, “Tinchlik bo‘lsin-da”, – deb qo‘ydi.

Bu tez tibbiy yordam mashinasining signal ovozi edi. U bemorlarga tez tibbiy xizmat ko‘rsatish uchun ketayotganida signal chalardi, atrofdagi mashinalar esa unga yo‘l berishlari kerak bo‘ladi. Kim bilsin, balki bu

mashina ichida hozir bemor qariya yoki kasal bola bordir.

– U mashinada yana kimlar bo‘ladi? – Boburjonning savol xaltasi ochilib ketdi.

– Mashinada shifokor, uning yordamchisi va haydovchi bo‘ladi. Agar ularga chaqiruv bo‘lsa, darrov yetib borib, bemorlarga yordam ko‘rsatishadi.

– Shifokorlardan juda ham qo‘rqaman. Nimaga ularning xalatlari oq bo‘ladi?

– Oq xalat tozalik va soflik belgisidir. Ular doimo oq ko‘ngil va ochiq yuz bilan bemorlarni davolaydilar. Oq rang ishonch belgisi ham sanaladi.

– Agar kechki payt – tez tibbiy yordamdagilar uyiga ketib qolganda chaqiruv bo‘lsa, nima bo‘ladi?

– Tez tibbiy yordamda ishlaydiganlar kecha-yu kunduz tinim bilishmaydi. 24 soat mobaynida bemorlarga xizmat ko‘rsatishadi. Shuning uchun ham tez tibbiy yordam deb ataladi. Zarurat tug‘ilsa, ular bemorlarni shifoxonaga olib borishadi.

– Unda tez tibbiy yordamda ishlovchilar qachon dam olishadi?

– Ular navbatma-navbat dam olishadi. Axir, kunning istalgan vaqtida bemorlarning toblari bo‘lmay qolsa, ularga yordam ko‘rsatish kerak-ku.

Boburjon bu suhbatdan so‘ng tez tibbiy yordamda ishlaydigan shifokorlarga ichida rahmat aytdi. U insonlarga yordam berish ishtiyoqi bilan yashash qanchalar maroqli ekanini his qildi.

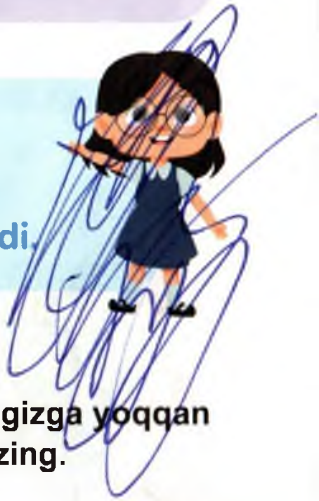
Bilasizmi, xuddi odamlarga o‘xshab, avtomobillarning ham kasblari bor. Ularning ichida o‘t o‘chiruvchi va sanitarlari ham, yuk tashuvchi va ko‘cha supuruvchilari, harbiy va soqchi, jangchi va sportchilari ham bor. Ba’zilari ulkanligi va bahodirona kuchi bilan kishini hayratga soladi.

1. Boburjonning onasi aytayotgan ertakni kimlar maroq bilan tingladi?
2. Ayting-chi, muallif Boburjonning “savol xaltasi ochildi”, deganda nimani nazarda tutdi?
3. Nima uchun shifokorlarni kerakli manzilga olib boradigan mashinalar tez tibbiy yordam mashinasi deb ataladi?
4. Insonlarga yordam beruvchi yana qanday maxsus transport turlarini bilasiz?
5. Hikoyani o‘qiganingizdan so‘ng sizda qanday hissiyot uyg‘ondi?

Hikoyadan shifokorlar hamda tez tibbiy yordam haqida bildirilgan fikrni topib o‘qing. Izohli lug‘atdan berilgan so‘zlarning ma’nosini topib o‘qing: *ishtiyoq, maroqli, tob, mobaynida.*

Tez aytish.

Shokir shifokorlarning shart-sharoitini shoshilmasdan sharhladi.

Hikoyani o‘qing.
Oila a’zolaringiz bilan birgalikda o‘zingizga yoqqan transport turi haqida kichik hikoya tuzing.

Har bir rasmga mos sarlavha toping.

Yo‘l harakati qoidalari va belgilariga amal qiling!

1

1. Audiomatndan nimalarni bilib oldingiz?
2. Unda siz doim amal qiladigan qanday qoidalar keltirilgan?
3. Audiomatnda keltirilmagan yo‘l harakati qoidalaridan yana qaysilarini ayta olasiz?

Audiomatnni qismlarga bo‘lib, qayta so‘zlab bering. Audiomatn qismlariga qo‘yilgan sarlavhalarning mosini tanlab oling. Ularni to‘g‘ri ketma-ketlikda ayting.

1. **Ota-onani hurmat qilish.**

Mahallarda qanday harakatlanish kerak?

2. **Men – yo‘lovchiman.**

Biz yo‘llarda turli vazifalarni bajaramiz.

3. **Yo‘l harakati qoidalariga rioya qilamiz.**

Uydan maktabgacha bo‘lgan yo‘l.

4. **Yo‘lni kesib o‘tish.**

Yo‘llarda yurish qoidalari.

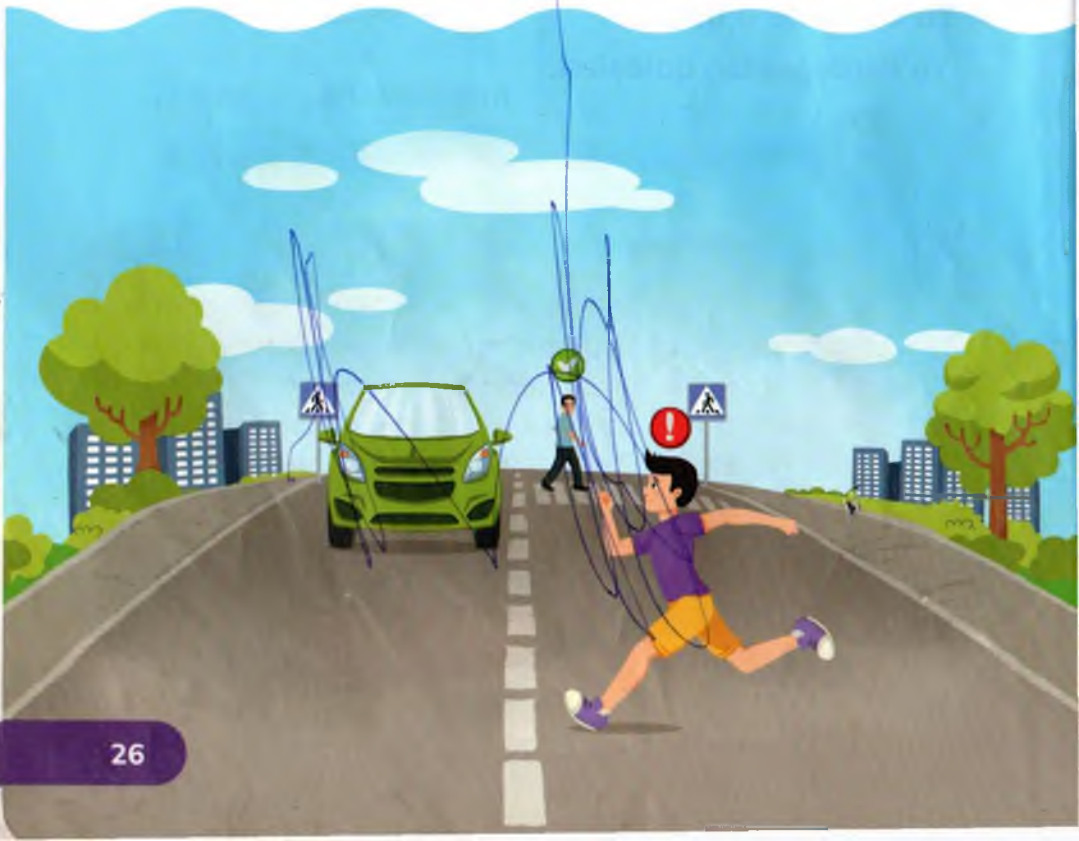

She’rni o‘qing. Unda qanday qoidalar haqida gap ketyapti? Fikringizni izohlang.

Yo‘lni kesish joyida
Shunday bo‘lar qoida.
Doim amal qil bunga,
Ko‘rasan faqat foyda.

Chalg‘imay sira gapga,
Qaramoq kerak chapga.
Angraymay oldga, so‘ngga,
So‘ng qarash kerak o‘ngga.

Shoshmay tursin shoshqaloq,
Otmay tursin shataloq.
Yonganda yashil chiroq,
Yo‘ldan o‘ta qol tezroq.

Berilgan gaplar orasidan audio matnda keltirilgan gapni aniqlang.

- Maktabga borish va kelishda o‘rganib chiqilgan “Uy – maktab – uy” yo‘nalishi orqali harakatlaning.
- Oromgohlarga borganda ham ovqatlanish qoidalariga to‘liq rioya qiling.
- Yo‘lni faqat yerosti va yerusti o‘tish joylaridan hamda “Piyodalar o‘tish joyi” belgisi mavjud joylardan kesib o‘ting.
- Farovon va sog‘lom yashashimiz uchun albatta ma’lum qoidalarga amal qilishimiz, mas’uliyatli bo‘lishimiz zarur.

Audiomatnda berilgan qoidalarni oila a’zolaringizga so‘zlab bering. Ulardan yana qanday qoidalar bor ekanligini so‘rab, bilib oling. Maktabdan uyingizgacha bo‘lgan yo‘ldagi yo‘l belgilariga e’tibor bering va ulardan uchtasining rasmini chizing.

Ne’mat Dushayev 1963-yilda Toshkent viloyati Angren shahrida tug‘ilgan. “Saxiy xayolparast”, “Sehrli tayoqcha”, “G‘alati bo‘taloq”, “Kim zo‘r?”, “Ular dovon yo‘lini qurgan edilar”, “Gurumdagi gurunglar” she’riy va nasriy kitoblari chop etilgan. 2005-yildan O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi a’zosi.

Mehnat qurollari nima deydi?

Ne’mat Dushayev

Bolg‘a

Dangasa demang meni,
Men har ishda chaqqonman.
Bultur bir qop yong‘oqni
Bitta o‘zim chaqqanman.

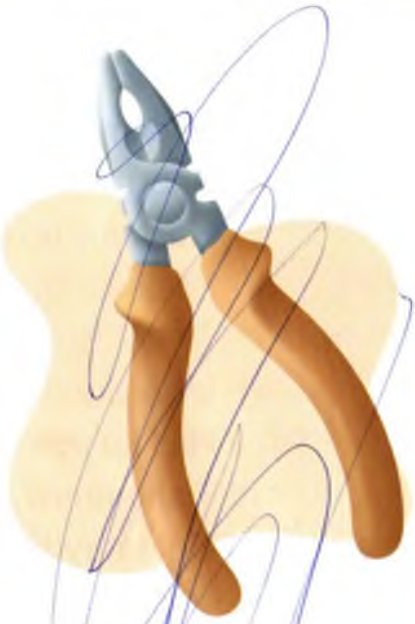
Bir qop yong‘oqqa, ehhe,
Qancha odam to‘ymoqda.
Mix deysizmi, bolg‘avoy
O‘zi qoqib qo‘ymoqda.

Ombur

Xato qilsa bolg‘avoy,
Darrovda tuzataman.
Qiyshiq mixni sug‘urib,
To‘g‘rilab uzataman.

Ikki jag‘im – boyligim,
Ish ko‘p, ulgurish kerak.
Yordamlashib yuboring,
Mixni sug‘urish kerak.

Panshaxa

Xashak o‘rsa o‘roqvoy,
Yig‘ib, g‘aram qilaman.
Bundan tashqari sabzi
Qazishniyam bilaman.

Uy-ro‘zg‘orga qarashib,
Yoz-u qish ishim “besh”-da.
Buyog‘in so‘rasangiz,
Barmoqlarim ham beshta.

Arra

Shoxmi, daraxt yo taxta
Shart-shurt arralagayman.
Hushyor bo‘ling, qo‘lingiz
Yo‘qsa, yaralagayman.

Usta duradgor bilan
Hali ko‘pdir ishlarim.
Tishlarimmi, temirdan
Og‘rimaydi tishlarim.

1. She’r qaysi mehnat qurollarining nomidan yozilgan?
2. Bolg‘a va omburning qanday o‘xshash tomonlari bor?
3. Ish qurollari kimlarga va nima uchun kerak?
4. Mehnat qurollari: bolg‘a, ombur, panshaxa, arra nima dedi? Gapirib bering.
5. She’r muallifi haqida nimalarni bilib oldingiz?

Topishmoqlarning javobini toping.

Urdim gup etdi,
Yer tagiga kirib ketdi.

Tishlagan yerini uzar.

Og‘zi yo‘q, tishi ko‘p.

Siz ham biror ish quroli haqida topishmoq tuzishga harakat qiling.
Topishmoqni tuzishda quyidagi tavsiyalardan foydalaning:

1. Biror narsa-buyum haqida o‘ylang.
2. Uni ta’riflang.
3. Uni qaysi narsa bilan taqqoslash mumkinligiga e’tibor bering.
4. Mazkur narsa-buyumlardagi umumiy jihatlarni ajratib ko‘rsating.

She’rdan qofiyadosh so‘zlarni toping.
Izohli lug‘atdan foydalanib, *xashak, g‘aram* so‘zlarining ma’nosini ayting.
She’r misralaridagi xatolarni toping.
She’rni ifodali o‘qing.

Dangasa demang uni,
Men har ishda chaqqanman.
Bultur bir qop yong‘oqni
Bitta o‘zim chaqqonman.

Ikki tishim – boyligim,
Ish ko‘p, ulgurish kerak.
Yordamlashib yubordim,
Mixni sudurash kerak.

Shoxmi, daraxt yo paxta
Shart-shurt arralagayman.
Hushyor bo‘ling, qo‘lingiz
Yo‘qsa, yamalagayman.

Xashak o‘rsa o‘rtoqvoy,
Yig‘ib, g‘aram qilaman.
Bundan tashqari sabzi
Qazishniyam bilmayman.

Biror ish qurolini tanlab oling. Uni insonlarga qanday xizmat qilishi hamda qaysi mushkullarini oson qilishi haqida yozing.

Topishmoqning javobini toping.

Bir ko‘zli kampir,
Ko‘ylakka gul tikar.

Tikuvchining ish qurollariga yana nimalar kirishini ayting.

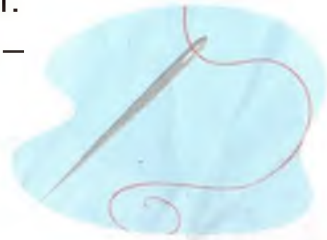
O‘zbekiston xalq yozuvchisi Hakim Nazir 1915-yil 15-oktabrda Toshkentda tavallud topgan. Kattalar va bolalar uchun yozgan ellikdan ziyod kitoblari chop etilgan. Ularda odob-axloq, odamiylik, do‘stlik, mehnatga muhabbat va vatanparvarlik haqida so‘z boradi.

Igna

Hakim Nazir

– Buvi, opam tomoshaga oboradilar. Ko‘ylagimga tugmacha qadab bering, – dedi Sora.

– Hozir bolam, – dedi buvisi, – nonim kuyib ketmasin.

Sora shkafdan yangi tikilgan qizil shoyi ko‘ylagini oldi. Keyin buvisining ishpechidan ignani olib, ko‘ylagiga tugmacha qadashga kirishdi. U ipni ignaga bir amallab o‘tqazdi-yu, uyog‘iga qiynalib qoldi. Dam ignasi qo‘lidan tushib ketadi, dam tugmacha sirg‘alib tushadi. Iya, ana bir narsa chirs etib ketdi. Mundoq qarasa, igna sinib qolibdi. Shoshib-pishib igna-iplarni joyiga qo‘ydi-yu, yana “buvi”lab chaqira boshladi.

– Mana, boryapman! – deganicha kampir bir savat issiq non ko‘tarib uyga kirdi. So‘ng ishpechi bilan shoyi ko‘ylakchaning oldiga o‘tirdi. Keyin ignani qo‘liga ushlab ko‘rsaki, siniq. Kampir gilam ustini timirskilay boshlagan edi, Sora shoshganidan:

– Qidirmang, buvi! Olib tashlaganman, – deb qo‘ydi. – Boshqasi yo‘qmi?

– Boshqasi bor-u, ko‘rpa qaviq igna

edi-da. Tugmachangga o‘tmaydi. Darrov borib opoqingning ignasini olib chiqa qol, qizim!

Buviginasi darrov tugmachani chatib berdi. Sora bog‘chaga borsaki, bolalar hozirgina tomoshaga ketishgan edi. Sora qovog‘ini solib, labini osiltirib uyiga qaytdi.

– Qo‘y, xafa bo‘lma, qizim! – dedi buvisi uni bag‘riga bosib. – Igna sinmaganda, kechikmasding. Endigi safar vaqtida borasan.

ishpech – tikuvchining ip, igna va boshqa kerakli narsalari saqlanadigan xaltasi

1. Sora buvisini nega chaqirdi?
2. Nima uchun Sora tomoshaga kech qoldi?
3. Sizningcha, oddiy igna bilan qaviq ignaning farqi nimada?
4. Bu holat boshqacha yakun topishi mumkinmidi? Fikringizni izohlang.
5. Hikoya qahramonlariga ta’rif bering.

Quyidagi iboralarning ma’nosini izohlang:
chatib berdi, labini osiltirib, timirskilay boshlagan.

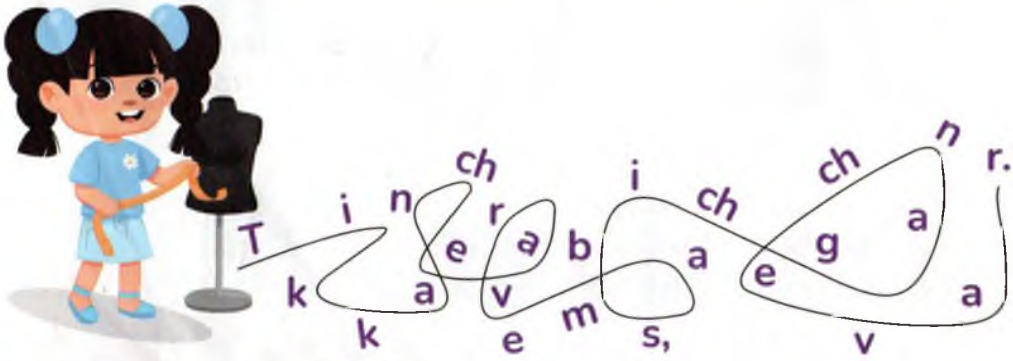
Hikoyadan Soraning tugmacha tikishga kirishgan joyini topib o‘qing.
Hikoyadan buvining gaplarini topib o‘qing.
Fikrni davom ettiring: *Agar igna bo‘lmasa, … .*

Bilasizmi, qadimda ignalar toshlardan hayvonlarning suyaklaridan yoki shoxlaridan yasalgan. Taxminlarga ko‘ra, ilk po‘lat igna Xitoyda yasalgan. Qaychilar esa 3000 yil oldin deyarli bir vaqtning o‘zida bir nechta mamlakatlarda ixtiro qilingan.

Harflarni chiziq bo‘ylab ketma-ket o‘qing va hosil bo‘lgan gap mazmunini izohlang.

Jadvalda yashiringan so‘zlarni toping.

	A	B	C	D
4	sh	i	ch	q
3	t	a	y	u
2	g	n	r	o
1	l	v	m	s

1. B4, A2, B2, B3
2. B3, B2, A2, B4, A4, B1, D2, B2, B3
3. B3, C2, C2, B3
4. D4, B3, C3, C4, B4
5. A3, D3, A2, C1, B3

Topgan so‘zlaringiz orasidan tikuvchilikka oidlari yordamida gaplar tuzing.

Hikoyani o‘qing va mazmunini so‘zlab bering. Ish qurollari haqida topishmoqlar topib, yod oling.

Topishmoqning javobini toping.

Kun-u tun yuradi,
Doim bir joyda turadi.

Dunyodagi eng qadrli narsa nima? Soat nima uchun kerak?

Zahro Hasanova 1962-yil Toshkent shahrining Labzak dahasida tug‘ilgan. Uning bolalar uchun “Zukko Alifbo”, “Kutilmagan sovg‘a”, “Topishmoq va tez aytishlar”, “Salom maktab”, “Ko‘zmunchog‘im” nomli kitoblari chop etilgan.

Soat

Zahro Hasanova

Erkin ertalab tursa,
Soat qolibdi to‘xtab.
Chiq-chiq degan sozini
Chalmay qolibdi uxlab.

Ustasiga yugurdi,
Olib uni qo‘liga.
Dedi: – Davosin topib,
Solib bering yo‘liga.

Batareyka o‘rnatdi
Usta aka “shifokor”.
– Qorni ochibdi-ku, – deb,
Dardin topibdi tezkor.

Endi har tong soati
Jiringlab uyg‘otadi.
Erkinjonni o‘qishga
Kuy chalib kuzatadi.

1. Nima uchun Erkinjon ertalab uyg‘onmadi?
2. Erkinjon shifokorga nimani olib bordi?
3. – *Qorni ochibdi-ku, – deb*
   Dardin topibdi tezkor.
   Ushbu misrada shoir nimani nazarda tutgan?
4. Soat qaysi holatlarda to‘xtab qoladi?
5. Nima uchun shoir ustani “shifokor” deb nomladi?
6. Soat bo‘lmasa, vaqtni nimalarga qarab aniqlash mumkin?

She'rdagi qofiyadosh so'zlarni toping.
She'rni ifodali o'qing.

1. **Soat millari chapdan o'ngga harakat qiladi, chunki soya quyosh soati bilan shunday harakatlanadi.**
2. **Shveytsariya soatsozlikning vatani hisoblanadi.**

She'rni yod oling. Zamonaviy soat turlari haqida ma'lumot to'plab, ularni qadimgi soat turlari bilan taqqoslang.

1. Bo‘limdagi qaysi hikoyada nohaqlikdan charchagan uch og‘ayni arazladi?
2. Ish qurollari haqida yozilgan she’r muallifi kim?
3. Qaysi hikoyada *kamtarlik, yaqinlarga yordam berish* kabi ijobiy xislatlar haqida so‘z boradi?

Nuqtalar o‘rniga she’r mazmuniga mos so‘zlarni qo‘ying.

Shoxmi, daraxt yo taxta
Shart-shurt …
Hushyor bo‘ling, qo‘lingiz
Yo‘qsa, …

Usta duradgor bilan
Hali ko‘pdir …
Tishlarimmi, temirdan
Og‘rimaydi …

Foydalanish uchun so‘zlar: tishlarim, arralagayman, ishlarim, yaralagayman.

Rasm asosida yo‘llarda yurish qoidalari haqida kichik matn tuzing va so‘zlab bering.

Siz qaysi kasb yoki hunar egasi bo‘lmoqchisiz? Fikringizni yozma bayon qiling.

II bo‘lim.

Ey yoqimtoy qish, qoringga olqish!

Qishni ta'riflaymiz!

Berilgan so'zlar orasidan qish fasliga moslarini tanlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.

Qor, sovuq, gullar, chiroyli, issiq, yaxmalak, qaldirg'och, kamalak, Yangi yil, qorparcha, chana, jazirama, muz, oppoq, yam-yashil, qahraton.

Dilshod Rajab 1964-yilning 7-dekabrida Buxoro viloyatining Shofirkon tumanida ziyoli oilasida tug‘ilgan.

Dilshod Rajab “Otamning bog‘i”, “Daryo ko‘ngil”, “Jilvon o‘g‘loni”, “Alifbo”, “Tanish tovushlar”, “Sukut sarhadi”, “O‘n o‘rtoq”, “Hamro polvon”, “Poyezdning bolasi”, “Baxshi bola – yaxshi bola” kabi she’riy kitoblar muallifidir.

Qish tashbehlari

Dilshod Rajab

Qor kiyingan archalar
Oq qalpoqqa o‘xshaydi.
Yaltiroq shox-shabbalar
Jez taroqqa o‘xshaydi.

Muz qotgan ariqchalar
Zar belbog‘ga o‘xshaydi.
Sumalaklar – qandillar
Muz chiroqqa o‘xshaydi.

Qor ustida qarg‘alar
Qora dog‘ga o‘xshaydi.
Yo oq qog‘ozga tomgan
Rang – siyohga o‘xshaydi.

Fe’li sovuq izg‘irin
Ko‘p chatoqqa o‘xshaydi.
Quvib solar hammani,
“Ur, to‘qmoq”qa o‘xshaydi.

jez – mis va ruhdan iborat qotishma
tashbeh – o‘xshatish

1. She'rda qaysi fasl tasvirlangan?
2. Nima uchun izg'irin "fe'li sovuq" deb aytilyapti? "Fe'li sovuq" deganda nimani tushunasiz?

She'rda berilgan o'xshatishlarni aniqlang. Siz bu narsalarni nimalarga o'xshatgan bo'lardingiz?
Qarg'alar tasvirlangan bandni topib o'qing. Siz qarg'alarni qanday ta'riflagan bo'lar edingiz?

Sumalaklar – qandillar
Muz chiroqqa o'xshaydi.

Berilgan misrani izohlang. Bu o'rinda sumalak qanday ma'noda qo'llangan? Yana qanday sumalak haqida bilasiz?
She'riy o'xshatishlardan gaplar tuzib, matn hosil qiling.

She'rni ifodali o'qing va yod oling. Qish faslida ro'y beradigan yana qanday tabiat hodisaiarini bilasiz? Bu hodisalarni nimaga o'xshatish mumkin?

Xudoyberdi To‘xtaboyev – bolalar adabiyotining yetuk namoyandasi, O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan madaniyat xodimi, O‘zbekiston xalq yozuvchisi.

Xudoyberdi To‘xtaboyev 1932-yil 17-dekabrda Farg‘ona viloyatida dunyoga kelgan. Adibning “Omonboy va Davronboy”, “Sariq devni minib”, “Yillar va yo‘llar”, “Besh bolali yigitcha”, “Qasoskorning oltin boshi”, “Sehrgarlar jangi yoki shirin qovunlar mamlakatida”, “Jannati odamlar” kabi kitoblari chop etilgan.

Enajonim ertak aytadi

(“Jannati odamlar” romanidan parcha)

Xudoyberdi To‘xtaboyev

Enajonim har gal ertak boshlashidan oldin bir nafasgina ko‘zlarini yumgan ko‘yi jim bo‘lib qolardi. Bu gal ham shunday qildi. Eslab olsa kerak-da.

– Qadim-qadim zamonda, – deb gap boshladi keyin. – Shu o‘zimizning Farg‘ona tomonda ajoyib inson yashagan ekan. Xushfe’l, xushxulq, bobojoningga o‘xshab yaxshi bog‘bon, saxiy, saxovatli, yana yetim-yesirlarga, beva-bechoralarga ko‘p

mehribon ham bo‘lgan ekan. Uning 4 nafar farzandi bor ekan. Har o‘g‘illar ekanki, ularga tojdor podsholarning ham havasi kelarkan.

– Enajon, katta bo‘lsam, men ham o‘sha yigitlardaqa bo‘lamanmi? – deb so‘radim.

– Albatta, bo‘lasan. Gap qo‘shmay tur-da, o‘g‘lim, adashib ketaman. Cholning to‘rt o‘g‘li ham otalari kabi saxiy, saxovatli, mehnatkash bo‘lgan ekan. Ular har kuni o‘rinlariga yotganda bizga shunday fazilat ato qilginki, butun olamdagi odamlarga yaxshilik qilaylik, bu yaxshilik hech ado bo‘lmasin, deb iltijo qilisharkan. Xudo ularning iltijosini bajo qilibdi va har biriga alohida sehr ato etibdi. Duo o‘qishsa, katta o‘g‘il qorga, ikkinchi o‘g‘il yomg‘irga, uchinchi o‘g‘il shamolga, to‘rtinchi o‘g‘il quyoshga aylanib qolar, yana duo o‘qishsa, o‘z hollariga qaytishar ekan.

Qish kelsa-yu, qor yog‘masa, yomon bo‘larkan. Odamlar Xudodan qor so‘rab, u yoq-bu yoqqa yugurib qolisharkan. Shunda katta o‘g‘il bilgan duosini o‘qirkan. Butun olamga goh shakarqor, goh laylakqor yog‘a boshlarkan. Bolalar sevinishib:

Qor yog‘ar, qor yog‘ar,
Dalalarga don yog‘ar.
Qor yog‘ar, qor yog‘ar,
Uyimizga non yog‘ar, –

deb ashula aytisharkan.

Negaki, qor ko‘p yog‘sa, qirlarda bug‘doy yaxshi unarkan. Daryolarda suv ko‘payarkan. Qurt-qumursqalar qorning ostiga kirib, sovuqdan jon saqlar ekan. Iliq bahor kelgach, qorlar erib bitar, yerlar quruqshab qolarkan. Giyohlar qatqaloq yerni yorib chiqolmay qiynalarkan. Daraxtlardagi kurtaklar ozgina namlik bo‘lsaydi, deya osmonga tikilarkan. Shunda ikkinchi o‘g‘il duo o‘qirkan. Shovullab iliqqina yomg‘ir yog‘a boshlarkan. Bolalar yugurishib ko‘chaga chiqib, do‘ppilarini osmonga otib:

Yomg‘ir yog‘aloq, echki chaqaloq,
Yomg‘ir yog‘aloq, unsa tuvaloq,
Bargi shapaloq, –

deb she’rlar to‘qishar, ashulalar aytisharkan.

Ana undan keyin olam yashnab, yasharib ketarkan. Kurtaklar oppoq-oppoq gul ocharkan, qirlarda yam-yashil maysalar gurkirarkan. Qip-qizil lolalar adirlarga gilam yoyarkan.

Bu bolalar hozir ham hayot ekan. Ular dunyoni kezib yurisharkan. Qor so‘raganga qor, yomg‘ir so‘raganga yomg‘ir yog‘dirib berisharkan.

Enajonim ertakni tugatib, deraza tomonga tikilgancha jim bo‘lib qoldi. Men ham o‘sha tomonga tikilib ancha mahal jim turdim.

1. Ertakdagi birinchi o‘g‘il nimaning timsoli ekan? Ikkinchi o‘g‘il-chi?
2. Ertakdagi uchinchi va to‘rtinchi o‘g‘illar nimaga aylanishar ekan?
3. Nima uchun qahramonimiz deraza tomonga tikilib qoldi?
4. Nima deb o‘ylaysiz, hamma tabiat hodisalari atrofga va insonlarga foyda keltiradimi? Yoki zarar yetkazadiganlari ham bormi?
5. Berilgan tabiat hodisalari orasidan atrofga va insoniyatga zarar yetkazadiganlarini ajrating: *kamalak, yomg‘ir, to‘fon, qor, shamol, zilzila, chaqmoq, shudring, qora sovuq, vulqon.*
6. Sizga ertakni kimlar aytib beradi?
7. Qanday ertaklarni bilasiz?

Ertak matnidan Farg‘ona tomonda yashagan yaxshi insonga berilgan ta’rifni topib o‘qing.
Ertakdagi qor va yomg‘ir haqidagi ashulani topib o‘qing. Qor va yomg‘ir haqida yana qanday qo‘shiqlarni bilasiz?
Ertakda berilgan yomg‘ir haqidagi she’rdan qofiyadosh so‘zlarni toping.

She’rni ifodali o‘qing va yod oling. Qish faslida ro‘y beradigan yana qanday tabiat hodisalarini bilasiz? Bu hodisalarga o‘xshatish toping.

Topishmoqning javobini toping.

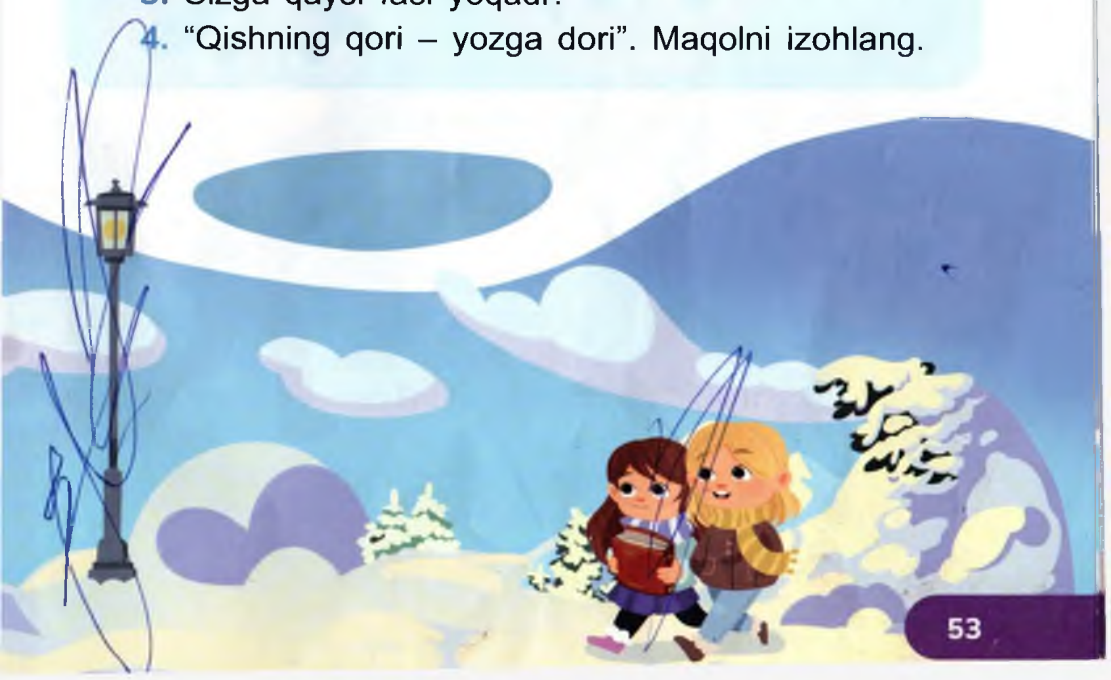
Oppoqqina dasturxon
Yer yuzini qoplagan.

Ariqdan oyna oldim.

“O‘lkamizda qish” audiomatnini tinglang.

2

1. Qishda qanday kiyinish kerak?
2. Bu faslda bolalar qanday o‘yinlarni o‘ynashadi?
3. Sizga qaysi fasl yoqadi?
4. “Qishning qori – yozga dori”. Maqolni izohlang.

Rasmlarga diqqat bilan qarang va ular asosida reja tuzing.
Reja asosida tuzgan matningizni hikoya qilib bering.
“To‘satdan ko‘kdagi par ko‘rpa qoqildi-yu, bir-biriga o‘xshamaydigan qorparchalar mayda-maydalab yog‘a boshladi”. Matnda berilgan ushbu o‘xshatishni izohlang.

“O‘lkamizda qish” audiomatinidagi gaplar ketma-ketligini aniqlab, matn hosil qiling.

- Qishda hamma yoq oppoq qor bilan qoplanadi. Havo musaffo, yoqimli bo‘ladi. Kishi qancha nafas olsa ham to‘ymaydi. Qish tongi kishiga o‘zgacha huzur bag‘ishlaydi.

- Qorlar mayda zarralardek turli-tuman rangda yaltiraydi. Daraxtlar oq kiyimga burkanib, xuddi xayol surib turganday tuyuladi.

- Tashqarida sovuq. Hamma issiq sharflarga o‘ralib, quloqlarini qalpoqlari ostiga, qo‘llarini qo‘lqopga yashiradilar. Faqat burun va yonoqlarni hech qanday tarzda sovuqdan himoya qilish uchun berkitib bo‘lmaydi.

- Bolalar shunday quvnoq ediki, ularga juda-juda havasim keldi. To‘satdan ko‘kdagi par ko‘rpa qoqildi-yu, bir-biriga o‘xshamaydigan qorparchalar mayda-maydalab yog‘a boshladi.

- Bu faslda bolalar turli o‘yinlar o‘ynab quvonadilar. Mana, bolalar o‘yingohi. U yer bolalar bilan gavjum. Ular o‘yingohda beg‘ubor bolalik hislari bilan quvnab o‘ynaydilar. Bu holatni ko‘rib zavqlanib ketasan.

- Ikki bola qorbobo yasab, uning boshiga chelak kiydirishadi. Yana biri tepalikdan chanada sirpanib tushar, bir to‘p bolalar esa bir-birlari bilan qorbo‘ron o‘ynashar edi. Ko‘cha sovuq bo‘lishiga qaramay, ular miriqib o‘ynashmoqda.

- Qish ko‘pincha sovuq shamollar va yomg‘irli kunlar bilan boshlanadi. Barglari to‘kilgan daraxtlar chuqur uyquga ketadi.

Hosil bo‘lgan matnni qayta o‘qing.

Matn asosida rasm chizing.

Topishmoqning javobini toping.

Qish chog‘i kapalaklar
Uchib yurar osmonda.
Qiziq, yo‘qolib qolar,
Kaftimga qo‘ngan onda.

Topishmoqning javobini topishda qaysi so‘zlar sizga yordam berdi? Berilgan rasmlar orasidan shoir Po‘lat Mo‘minning suratini aniqlang.

Qish qori bilan

Po‘lat Mo‘min

Qish uchun viqor
Oppoqqina qor.
Havo top-toza,
Oh, qanday soz-a.
Qor uchqunlari –
Osmon unlari.

Sochilar asta,
Boqdim havasda.
Kengliklar ko‘rkam,
Go‘yo oq ko‘klam.
Qarang husniga:
Yerning ustiga –
Choyshab yoyilgan,
Rosa qoyilman.
Qishning oqligi,
Qor yumshoqligi.
Bolakaylarning
Sho‘x-quvnoqligi.
Yoqqandan yoqar,
Dilga o‘t yoqar.

Bolalar g‘ujg‘on,
O‘ynar qorbo‘ron.
Bo‘sh yotgan chana
G‘izillar yana.
Qayda sirpanchiq,
Bolajonlar liq.
Qish nomi asli
Oppoqlik fasli.
Badan chiniqar,
Fikr tiniqar.
Ey, yoqimtoy qish,
Qoringga olqish.
Sog‘intirgan qor,
Keltirgay bahor.

viqor – mag‘rurona va ulug‘vor ko‘rinish, salobat
g‘ujg‘on – to‘da, to‘p holatda

1. Shoir qish faslini qanday tasvirlagan?
2. Nima uchun qor uchqunlari osmon unlariga o‘xshatilgan?
3. Siz qorni nimaga o‘xshatasiz?
4. She’rda shoir qanday o‘xshatishlardan foydalangan?

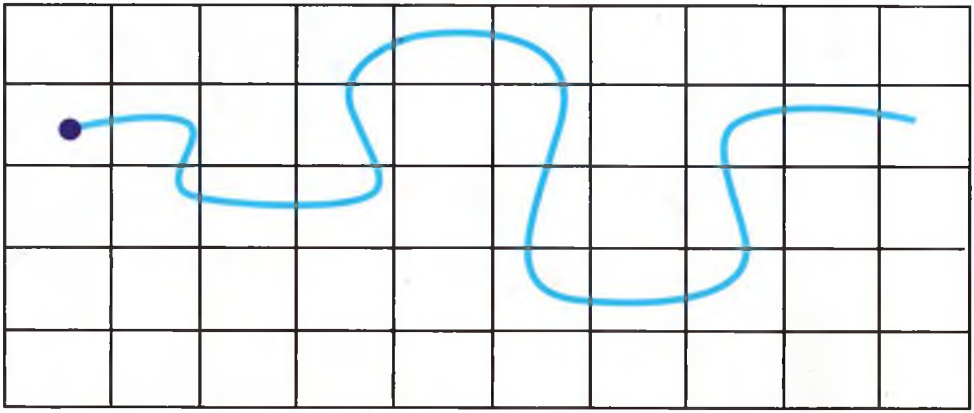

Qish faslida tevarak-atrof oppoq qor bilan qoplanadi. Biz qorga qarab zavqlanamiz, maza qilib o‘ynaymiz. Siz qor parchalari qanday bo‘lishi haqida hech o‘ylab ko‘rganmisiz? Qor parchalari juda ham ajoyib... qor nafaqat oq rangda, balki qizil, yashil va hattoki qora rangda ham bo‘lishi mumkin ekan. Sababi qor parchalari yerga tushayotganda havodagi mayda bakteriya va changlarni singdirib, tusini o‘zgartiradi. Ammo rangdor qor parchalarini biz faqatgina mikroskop yordamida ko‘rishimiz mumkin. Qor parchalar bir-biriga jipslashganda esa ko‘zimizga oq rangda ko‘rinadi.

She'rda qatnashgan ayrim so'zlarning oxirgi harfidan boshlanadigan so'zlar yordamida so'z zanjirini hosil qiling.

Namuna: O**q-q**or-r…

Berilgan chizma orqali yashiringan maqolni toping va mazmunini izohlang.

N	K	U	Y	O	Z	A	R	M	I
Q	U	L	A	O	T	D	Y	O	V
K	R	U	Q	N	I	V	Z	N	D
O	K	P	A	L	L	S	I	O‘	O
T	O	R	U	T	S	I	G	I	R

She’rdan qish manzarasi tasvirlangan misralarni topib o‘qing.
Bolalarning o‘yinlari tasvirlangan misralarni o‘qing.
Qofiyadosh so‘zlarni aniqlang va ularni juftlab ayting.

Masalan: *viqor-qor…*

She’rni ifodali o‘qing.
Qog‘ozdan turli qor parchalarini yasang.

Rasmni izohlang.

O‘ylab ko‘ring, qish faslida jonivorlarga qanday yordam berish mumkin?

Yaxshilik izlagan bola

Kechki ovqat mahali edi.

– Bolalar, qo‘lingizni yuving, dadangiz keldi, – dedi ona. Ota uyga kirarkan, bolalarining peshonasidan o‘pdi:

– Ko‘cha biram sovuq, shamol ko‘z ochirgani qo‘ymayapti, – dedi paltosini yechayotib. – Tepa qavatdagi qo‘shnining mashinasi yo‘lda buzilib qolibdi. Rosa urindik, yurgizolmadik. Oxiri shatakka olib, tortib keldim. Katta yaxshilik qildingiz, deb qayta-qayta duo qildi. O‘zim ham yengil tortdim.

Ular maza qilib ovqatlanishdi. Jamshid otasiga juda havas qildi.

– Dada, men ham yaxshilik qilgim kelyapti, – dedi dadasiga yaqinroq surilib.

– Xarxasha qilmay, odobli bo‘lsang, yaxshilik qilgan bo‘lasan. Ertaga buvingni ko‘rishga boramiz. Bu ham yaxshilik, – tushuntirdi dadasi.

Jamshid xursand bo‘lib ketdi. Ertalab uyg‘onganida oyisi buvisi uchun somsa yopib qo‘yibdi. Somsalarni dasturxonga o‘rab olishdi. Ko‘chaga chiqishganida qor maydalab yog‘ardi. Bekatga yaqinlashganlarida laylakqorga aylandi. Jamshid bekat yonida oppoq, chiroyli mushukni ko‘rib qoldi.

– Oyi, anavi mushukchani qarang. Qorni och, shekilli, biror narsa beraylik, – dedi.

O‘g‘lining ko‘zlari javdirab turardi. Onasi darrov dasturxonga o‘ralgan somsalardan bitta oldi-da, o‘g‘liga uzatdi. Jamshid judayam quvondi. Somsani chetroq joyga qo‘ydi, mushukcha boshini ko‘tarmay somsani yeya boshladi. Har zamonda u momiq dumchasini likillatib qo‘yardi.

Shu payt bekatga avtobus kelib to‘xtadi. Unga chiqib olgan Jamshid ko‘zdan yo‘qolguncha mushukchaga termilib qoldi. Sovuq havo endi unga ta’sir qilmayotgan edi.

(“Yaxshilik izlagan bola” kitobidan olingan)

shatakka olmoq – o‘zi yurolmaydigan transportni boshqa transportga tirkab olib yurish
shamol ko‘z ochirgani qo‘ymadi – qattiq esayotgan shamol

1. Jamshidning dadasi qanday voqea haqida gapirib berdi?
2. Nega Jamshid dadasiga nega havas bilan qaradi?
3. Jamshidning qilgan ishiga qanday munosabat bildirasiz?
4. Siz uning o‘rnida bo‘lganingizda qanday yo‘l tutgan bo‘lar edingiz?
5. Hikoyadan o‘zingiz uchun qanday xulosa chiqardingiz?

Harflarning o‘rnini to‘g‘ri joylashtirib, maqolni o‘qing.

shiQ liqiginish maqilsa,
zoY liyozgini lasqim.

shingQin rbi niku qosal qro‘q.

Maqollarning mazmunini izohlang.
Har bir qatorga bittadan yangi so‘z qo‘shib, gap tuzing.

Jamshidning qilgan yaxshiligini hikoyadan topib o‘qing.
Hikoya uchun tuzilgan rejani davom ettiring.

Reja:
1. Kechki ovqat mahali.
2. ...
3. ...
Hikoyadan har bir rejaga mos qismni topib o‘qing.

Hikoyaning mazmunini reja asosida gapirib bering. Ota-onangiz bilan birga qishda jonivorlarga qanday ko‘mak berishingiz mumkinligi haqida kichik taqdimot tayyorlang.

Harflarni kattalashib borish tartibida o‘qing.

to‘slIDk lagyIo‘

Yashiringan so‘z birikmasi haqida nima deya olasiz?

Do‘stlik yo‘lagi

(Hikoyat)

Bir shaharda ikki qo‘shni yashar ekan. Qish kelib, qalin qor yog‘a boshlabdi. Qo‘shnilardan biri erta turib, darvozasi oldidagi qorni kurab, katta yo‘l tomonga yo‘lak ochibdi. Ishini tugatib qarasa, qo‘shnisi darvozasi oldidan yo‘lak ochib bo‘lgan ekan. Shunda u: “Ertaga vaqtliroq chiqib, birinchi bo‘lib yo‘lak ochib qo‘yaman”, deb ko‘nglidan o‘tkazibdi.

Tuni bilan yana qor yog‘ibdi. Haligi odam qorni birinchi kuramoqchi bo‘lib saharda turibdi-da, shosha-pisha ko‘chaga chiqibdi. Ish boshlashdan oldin qo‘shnisi tomonga qarabdi. Qarasa, qo‘shnisining darvozasidan katta yo‘l tomonga yo‘lak ochib bo‘lingan ekan. Qo‘shnisining chaqqonligiga biroz g‘ashi kelibdi va ertasiga yana ham ertaroq chiqishga ahd qilibdi. Tuni bilan yana qalin qor yog‘ibdi. Haligi odam kun

yorishmasidan ko‘chaga chiqib, shoshib ishni boshlabdi. Ish orasida qo‘shnisi tarafga qarab qo‘yibdi, biroq hech nima ko‘rinmabdi. U birinchi bo‘lganiga shubha qilmay ishni tugatibdi. Bu orada kun ham yorishibdi. So‘ng qarasa, ne ko‘z bilan ko‘rsinki, qo‘shnisining yo‘lagi yana unikidan oldin tayyor bo‘lgan ekan. “Axir, qo‘shnim chiqqani yo‘q-ku, qachon yo‘lak ochishga ulgurdi ekan?” deb rosa o‘ylabdi va buni uning o‘zidan so‘ramoqchi bo‘libdi.

Shu kuni ko‘chada qo‘shnisini uchratib qolibdi va unga:

– Qo‘shni, yo‘lakni qachon ochib ulgurasiz, kechasi bilan uxlamasdan qor kurab chiqasizmi, deyman?! – deb so‘rabdi. Qo‘shnisi biroz o‘ylanib turib:

– Men umuman qorni kuramayman. Yo‘lak esa uyimga kelib-ketadigan do‘stlarim tufayli ochilib qoladi, – deb javob beribdi.

1. Hikoyat qahramoni qo‘shnisining qaysi ishi haqida o‘yladi?
2. Nega qo‘shnisining yo‘lagi doimo ochiq bo‘lar ekan?
3. Hikoyatga yana qanday sarlavha qo‘yish mumkin?
4. Sizningcha qo‘shnilardan qaysi birining tutgan yo‘li to‘g‘ri? Nima uchun?
5. Ushbu hikoyatdan qanday xulosa chiqardingiz?

- Matndan “qor” so‘zi ishtirok etgan gaplarni topib o‘qing.
- Qo‘shnilarga ta’rif bering.
- Qo‘shnining qaysi xususiyati yo‘lakning ochilishiga sabab bo‘lganini ayting.
- Shu xususiyatni ifodalovchi maqollardan misollar keltiring.

Jadvaldagi ma’lumotlardan foydalanib, yashiringan so‘zlarni aniqlang. Maqolni o‘qing va mazmunini izohlang.

	1	2	3	4	5
●	Q	R	SH	F	A
■	T	I	H	E	S
▲	N	M	U	V	Y

●	■	●		■	■	●	■	●	●	▲	■	●
1	2	3		5	4	2	1	5	3	4	2	3

Bo‘g‘inlardan tez aytishni hosil qiling. Tez aytish musobaqasini o‘tkazing.

Do‘stlik haqida biror hikoya yoki ertak topib o‘qing. Mazmunini so‘zlab berishga tayyorlaning.

O‘zbekiston Qahramoni, O‘zbekiston xalq shoiri, tarjimon va jamoat arbobi Abdulla Oripov 1941-yilning 21-martida Qashqadaryo viloyatida tavallud topgan.

Shoirning birinchi she’riy to‘plami “Mitti yulduz” nomi bilan 1963-yilda nashr etilgan. U ko‘plab asarlar yaratgan, jahon adabiyoti durdonalarini o‘zbek tiliga tarjima qilgan. Abdulla Oripov O‘zbekiston Respublikasi Davlat madhiyasi matnining muallifidir.

Taqvimdagi ayrim sanalar nima sababdan boshqa rangda berilganini bilasizmi?

Xush kelibsan, Yangi yil

Abdulla Oripov

Yana kelding hadyaga to‘lib,
Kutmoqdaydik seni intizor.
Qadamingdan minnatdor bo‘lib,
Zarra-zarra to‘kiladi qor.

Xafamasmiz, bobo, yildan ham,
Quvontirdi u bizni, – qancha
Konfetini ko‘rishdik baham
Va qo‘shiqlar o‘rgandik ancha.

Seni aslo unutmagay dil,
Xayr endi, xayr, Yil bobo.
Simobdayin tipirlar ko‘ngil,
Yangi yilga endi marhabo!

Bog‘chalarga emaklab oz-oz,
Yana kelar yangi qismimiz.
Ulg‘ayadi yoshimiz biroz,
O‘zgarmaydi ammo ismimiz.

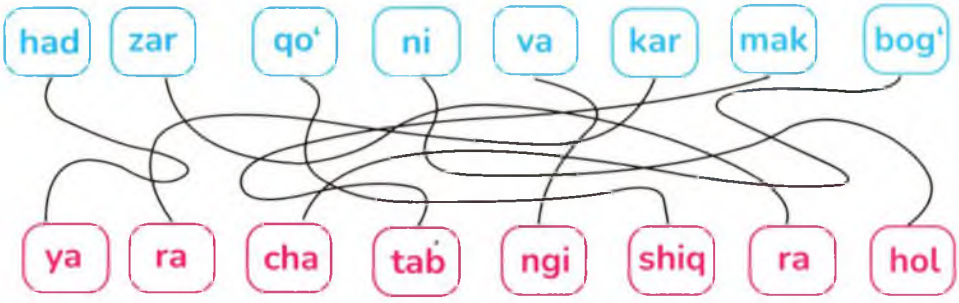
1. She’rda Yil bobo haqida nima deyilgan?
2. She’r kimning tilidan yozilgan?
3. Sizningcha, yil o‘tishi bilan nimalar o‘zgaradi?
4. Yangi yilga qanday rejalar tuzish mumkin?

She’rdan quyidagi so‘zlarga ma’nodosh so‘zlarni topib yozing:
sovg‘a – ..., *shodlantirdi* – ..., *odim* – ...,
ko‘p – ..., *mushtoq* – ..., *nom* – ... .

She’rni ifodali o‘qing.
She’rdagi qofiyadosh so‘zlarni toping.

Bo‘g‘inlarni bog‘lab, so‘zlarni hosil qiling va she’rdan shu so‘z ishtirok etgan misralarni o‘qing.

Adashgan so‘zlarni aniqlang. She’r matnini to‘g‘rilab o‘qing.

Yo‘l olamiz ko‘chaga qator
Bu yil yana ko‘p karra.
Shodlik yo‘li, do‘stlar, fazokor
Parvozidan ko‘p erur zarra.

She’rni ifodali o‘qing va yod oling.

Berilgan parchalar darslik bo‘limidagi qaysi asarlardan olinganligini aniqlang va ularning davomini so‘zlab bering.

yaxshilik izlagan bola

Ko‘chaga chiqishganida qor maydalab yog‘ardi. Bekatga yaqinlashganlarida laylakqorga aylandi.

Dōstlik yōlagi

Tuni bilan yana qor yog‘ibdi. Haligi odam qorni birinchi kuramoqchi bo‘lib, saharda turibdi-da, shosha-pisha ko‘chaga chiqibdi.

Negaki, qor ko‘p yog‘sa, qirlarda bug‘doy yaxshi unarkan. Daryolarda suv ko‘payarkan. Qurt-qumursqalar qorning ostiga kirib, sovuqdan jon saqlar ekan.

Nuqtalar o‘rniga mos so‘zlarni qo‘yib, she’rni o‘qing.

Dov-daraxtlar ...,
Izg‘irin yel ... .
Ko‘chalar ... .
Yulduzlar ... .
Jamlab barcha ... ,
Kelmoqda qish ... .

Foydalanish uchun so‘zlar: mizg‘igan, charaqlaydi, izg‘igan, kuchini, yaraqlaydi, qo‘shini.

Darslar davomida o‘rgangan she’rlardan o‘zingizga yoqqanini yoddan aytib bering.

RIVOYAT nima?

“Rivoyat” so‘zi arab tilidan olingan bo‘lib, “hikoya qilmoq” degan ma’noni bildiradi. Rivoyat – voqea va hodisalarni, inson faoliyatini ba’zan uydirmalar vositasida, ba’zan esa real tasvirlovchi og‘zaki hikoya. Ko‘pincha rivoyat asosida voqelik va tarixiy shaxs bilan bog‘liq hodisalar yotadi. Axloqiy qarashlar asosida aytilgan rivoyatlar ham ko‘p. Rivoyatlar xalq tarixi hamda madaniyatini o‘rganishda muhim manbadir.

Har bir ustundan mos so‘zni tanlab, maqollarni hosil qiling.

Qor	g‘amini	kuzga	dori.
Qishning	yog‘di	yozga	ye.
Qish	qori	don	yog‘di.
Qishning	qahri	kuzda	baraka.

Maqollarning mazmunini izohlang. Qish fasli haqida yana qanday maqollar bilasiz?

Berilgan rasmlarga mos asarlar nomini ayting.

Qish mavzusida kichik hikoya yozing.

www.idum.uz saytidan yuklab olindi

Mundarija

I bo‘lim.
Ish quroling soz bo‘lsa, mashaqqating oz bo‘lur 4
1-mavzu. Arazchi svetofor. *Nasiba Erxonova* 6
2-mavzu. Chin do‘st. *Nasiba Erxonova* 11
3-mavzu. Tez yordam yordamga shay. *Zuhra Ro‘ziyeva* 18
4-mavzu. Yo‘l harakati qoidalariga amal qiling! *(Audiomatn)* 22
5-mavzu. Mehnat qurollari nima deydi? *Ne’mat Dushayev* 28
6-mavzu. Igna. *Hakim Nazir* 33
7-mavzu. Soat. *Zahro Hasanova* 38
8-mavzu. Bo‘lim yuzasidan takrorlash 41

II bo‘lim.
Ey yoqimtoy qish, qoringga olqish 42
9-mavzu. Qish tashbehlari. *Dilshod Rajab* 44
10-mavzu. Enajonim ertak aytadi. *Xudoyberdi To‘xtaboyev* 48
11-mavzu. O‘lkamizda qish *(Audiomatn)* 53
12-mavzu. Qish qori bilan. *Po‘lat Mo‘min* 57
13-mavzu. Yaxshilik izlagan bola 62
14-mavzu. Do‘stlik yo‘lagi. *Rivoyat* 67
15-mavzu. Xush kelibsan, Yangi yil! *Abdulla Oripov* 71
16-mavzu. Bo‘lim yuzasidan takrorlash 75

Darslik holati haqida ma'lumot

№	O'quvchining F. I. Sh	O'quv yili	Darslikni olgandagi holati	Sinf rahbarining imzosi	Darslikni qaytarib berishdagi holati	Sinf rahbarining imzosi
1	Erkinjonova	2023	Yaxshi		a'lo	
2	Robiyaxon					
3						
4						
5						
6						

Darslikni olish va o'quv yili oxirida uni qaytarishda yuqoridagi jadval sinf rahbari tomonidan quyidagi mezonlarga muvofiq to'ldiriladi

Yangi	Darslikning oldingi holati
Yaxshi	Muqovasi butun, kitobning asosiy qismidan uzilmagan. Barcha sahifalar mavjud, butun, yirtilmagan, yelimi ko'chmagan, sahifalarida yozuvlar va chiziqlar yo'q
Qoniqarli	Muqovasi ezilgan, shikastlangan, kitobning asosiy qismidan qisman ajralgan va foydalanuvchi tomonidan tiklangan. Qayta tiklash ishlari qoniqarli. Yirtilgan sahifalar yopishtirilgan, ba'zi sahifalari yirtilgan
Qoniqarsiz	Muqovasiga chizilgan, kitobning asosiy qismidan to'liq yoki qisman yirtilib, uzilgan, qoniqarli tiklangan. Sahifalari yirtilgan, ba'zi sahifalari yo'q, bo'yalgan, ifloslangan, tiklash mumkin emas

www.idum.uz saytidan yuklab olindi

Aydarova Umida Baxtyarovna
Azizova Nodira Kudratullayevna
Toirova Muxabbat Ermatovna

O‘qish savodxonligi

3-sinf

II qism

Umumiy o‘rta ta’lim maktablari uchun darslik

“Novda Edutainment”
Toshkent – 2023

Muharrirlar:	*M. Nishonboyeva, Sh. Muslimova*
Badiiy muharrir	*A. Sobitov*
Musahhih	*X. Serobov*
Rassom	*V. Frolov, R. Ismailova, T. Daminov*
Kompyuterda sahifalovchi	*D. Konoplich*

Nashriyot litsenziyasi AI №158. 07.07.2023-yilda original-maketdan bosishga ruxsat etildi. Bichimi 70×100/16. Kegli 14 n/shponli. “Arial” garniturasi. Ofset bosma usulida bosildi. Mashinada yengil bo‘rlangan (Machine Finished Coated) 80 g/m2 qog‘oz. Shartli b.t. 5. Hisob-nashriyot t. 1,52. Adadi 626 981 nusxa. Buyurtma raqami 23-526. “O‘zbekiston” NMIUda chop etildi.